

43. Çoğuldizgeye göre postmodern yazının oluşumunda çevirinin rolü: Patrick Süskind'in postmodern eseri "Koku"nun dizgeye katkısı

Ümmügülsüm ALBİZ¹

APA: Albiz, Ü. (2022). Çoğuldizgeye göre postmodern yazının oluşumunda çevirinin rolü: Patrick Süskind'in postmodern eseri "Koku"nun dizgeye katkısı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 630-646. DOI: 10.29000/rumelide.1132603.

Öz

Mevcut çalışmada Türk edebiyat tarihinde postmodern yazının oluşumunda çevirinin rolünü genel hatlarıyla saptamak amaçlanmaktadır. Özde ise Alman yazar Patrick Süskind'in çok ses getiren ve birçok dile çevrilen postmodern eseri *Koku, Bir Katilin Hikâyesi*'nin (Das Parfum, Die Geschichte Eines Mörders) Türk postmodern yazın dizgesine katkısı tartışılmaktadır. Tüm bu incelemelerin kuramsal art alanı, İsraili araştırmacı Itamar Even Zohar'ın geliştirmiş olduğu çoğuldizge kuramına dayandırılmaktadır. Türk edebiyat tarihindeki postmodern çeviri yazın ve söz konusu postmodern eserin katkısı, Zohar'ın kuramsal yaklaşımı doğrultusunda merkez-çevre; birincil edebiyat-ikincil edebiyat ve kültür repertuarı doğrultusunda yorumlanmaya çalışılmaktadır. Öncelikle postmodern yazın çoğuldizgesinde çevirinin rolü saptanmaya çalışılırken, Türk modern edebiyatının zayıf ve henüz gelişmemiş bir konumda olduğu, dizgede açık bulan postmodern çeviri yazın ile devinim gerçekleştiği, böylelikle modern edebiyatın ikincil edebiyat konumuna düştüğü sonucuna varılmaktadır. Ayrıca özellikle Amerikalı postmodernist yazarların çeviri eserlerinin dizgeyi yönlendirdiği ve Umberto Eco, Italo Calvino gibi İtalyan yazarların ise Türk postmodern yazının temsilcileri üzerinde etkili oldukları saptanmaktadır. Postmodern yazının ilk çeviri eserlerinden kabul edebileceğimiz *Koku*'nun ise henüz oluşmakta olan postmodern edebiyat çoğuldizgesine yenilik getirdiği; gelişim, eğitim, polisiye roman türü özelliklerini aynı anda taşımasından; üstkurmaca, metinlerarasılık, gerilim gibi postmodern yazının niteliklerine sahip olmasından ötürü Türk edebiyatının ve kültür repertuarının gelişimine olanak sağladığı saptamalarında bulunmak mümkündür. Çalışmanın sonucunda postmodern çeviri yazının, Türk postmodern yazının oluşumuna ve kültür repertuarına katkı sağladığı ve yönlendirici etkisi olduğu çıkarımına varılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çeviri yazın, çoğuldizge kuramı, postmodern yazın, Patrick Süskind, Koku

The role of translation in the formation of postmodern translation according to the polysystem theory: the contribution of Patrick Süskind's postmodern work "Perfume" to the system

Abstract

In the present study, it is aimed to determine the role of translation in the formation of postmodern writing in the history of Turkish literature in general terms. In particular, the contribution of German writer Patrick Süskind's postmodern work *Perfume, The Story of a Murderer* (Das Parfum, Die Geschichte Eines Mörders) that made a lot of noise and was translated into many languages, to the Turkish postmodern literary system is discussed. The theoretical background of all these studies is

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Almanca Mütercim Tercümanlık ABD (Karaman, Türkiye), ualbiz@kmu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2231-8672 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.05.2022-kabul tarihi: 20.06.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1132603]

based on the plural system theory developed by Israeli researcher Itimar Even Zohar. Postmodern translation literature in the history of Turkish literature and the contribution of the aforementioned postmodern work, center-periphery; tried to be interpreted in line with primary literature-secondary literature approaches. First of all, while trying to determine the role of translation in the postmodern literary polysystem, it is concluded that Turkish modern literature is in a weak and undeveloped position, so that there is a movement with the postmodern translated literature that finds it open in the system. In addition, it is determined that the translation works of especially American postmodernist writers direct the system and Italian authors such as Umberto Eco and Italo Calvino are influential on the representatives of Turkish postmodern writing. Perfume, which we can accept as one of the first translated works of postmodern writing, brought innovation to the postmodern literary polysystem; its development, education, and detective novel features at the same time; It is possible to make determinations that it enables the development of Turkish literature and cultural repertoire, as it has the characteristics of postmodern writing such as metafiction, intertextuality, and tension. As a result of the study, it is concluded that the postmodern translated literature contributes to the formation of Turkish postmodern literature and cultural repertoire and has a guiding effect.

Keywords: Translated Literature, Polysystem theory, postmodern literature, Patrick Süskind, Perfume

Giriş

Postmodernizm, sanat, müzik, tiyatro vb. birçok alanı etkilediği gibi edebiyatı ve daha sonra ise çeviribilimi de etkileyen bir akım olmuştur. Öncelikle postmodern edebiyatın hangi unsurlar üzerine yapılandırıldığını anlamak, Türkçe çevirisi ile *Koku* adlı eserin, alan yazına ve kültüre katkısını saptamak açısından gereklidir. Latince sonra anlamına gelen –post öneki ile anlam evreni bulan kavramın modernizmden sonra ya da modernizme karşı olduğu savı imlenmektedir. Kavramın, karşıtlık savı görmezden gelinse ve modernizmden sonra ortaya çıktığı gerçeği kabul edilse bile, içinde zıtlıkları, parodileri, pastiş yaklaşımları barındırmasından ötürü karşıtlık savını da desteklemektedir. Kızılar (2006: 113) “toplumsal alanda önceki dönemden farklı dönüşümler kaydedilmesine karşın, postmodernizmin modernizmden kökten bir kopuşu imlemediğini” belirtmektedir. Bu görüşten de hareketle, modernizmden tam bir kopuş söz konusu olmadığı gibi kavramın modernizmden bir anlamda zıtlıktan beslendiğini belirtmek mümkündür. Edebiyat dizgesi içerisinde postmodernizmin, modernizmden sonra geldiği, modernizmden tam bir kopuşu gerçekleştirmediği ya da zıtlıklardan beslendiği savları doğru olsa da bu çalışma, çeviri faaliyetleri açısından modern-postmodern ilişkisini daha farklı yorumlamayı amaçlamaktadır. Postmodern kavramının bilimde, edebiyatta, sanatta vb. alanlarda ortaya çıkmasının en önemli göstergesi olarak modern kavramının bahsi geçen alanlarda ‘zayıf’, ‘güçsüz’ durumda olması gösterilebilir. Özellikle çalışmanın konusu ve sınırları açısından modern edebiyatın ‘zayıf’, ‘güçsüz’ olduğu yerde postmodern edebiyatın ortaya çıkmış olduğu iddia edilmektedir. Postmodern edebiyatın içerisinde çeviri yazının var olduğu hatta mevcut edebiyat dizgesini biçimlendirdiği ise muhakkaktır. Söz konusu çalışma bu durumu, çoğuldizge kuramının yaklaşımlarını dikkate alarak postmodern çeviri yazının oluşumunun, modern edebiyat dizgesindeki kırılmadan, boşluktan kaynaklandığını öne sürmektedir. Örnek olarak Türk yazını ve Türk çeviri yazını araştırılmakta, modern edebiyattaki boşluklar, yerli postmodern edebiyat henüz oluşum aşamasında iken çeviri postmodern yazının ortaya çıkışı ve çok katmanlı bir eser olan *Koku*'nun postmodern çeviri yazına katkısı tartışılmaktadır. Tanzimat'tan yakın tarihimize kadar Batı düşüncesinin ve çeviri faaliyetlerinin etkisinin hissedildiği, çeviriler yoluyla Batı düşüncesini anlamaya önem veren bir kültürün, postmodern çeviri yazın tarafından şekillenmemesi pek olası görünmemektedir.

Çoğuldizge kuramına göre, çeviri metnin içerisine girmeden tarihsel bağlamda çeviri faaliyetlerini yorumlamak bu çalışmada temel amaçtır; fakat tüm disiplinlere etki etmiş olan postmodernizmin çeviribilimdeki kuramsal-yöntemsel yaklaşımlara² da etki ettiğini belirtmek gerekmektedir. Mevcut çalışmanın araştırma evreni açısından postmodernizm ile çeviribilimdeki kuramsal yaklaşımlara ya da yöntemsel açınımlara detayları ile değinmek gerekli olmasa da öteki, ikincil, türev kavramlarının postmodernizm ile yapışöküme uğratılması; kültürel dönüşüm ile "çevirmenin görünürlüğü" (Venuti,2004), çevirinin "yeniden yazım" (Lefevere,1992) olduğu, feminist çeviri bağlamında "metne müdahale edilerek (ekleme-önsöz-dipnot vs)" (von Flotow,2009) erk dengelerinin bozulması ya da çevirmenin etik bağlamda ortaya çıkabilme için "siyasi bir aktivist" (Stolze, 2011: 215) rolü üstlenmesi postmodernizmin çeviribilime girdiğinin ve alanı etkilediğinin kanıtını oluşturmaktadır. Postmodernizm ve çeviribilim açısına yöntemsel yaklaşımlar açısından bakmak hem çeviri sürecinde bir yol saptaması yapmak hem de "yazarın ölümünün ilan edilerek" (Barthes,1977) okur-çevirmenin doğuşunun imlendiği postmodern yaklaşımda çevirmene metin içerisinde özgürlük alanı sağladığını bilmek açısından önem taşımaktadır. Postmodernizm hakkında genel bir kanı oluşturduktan sonra çalışmanın asıl odak noktasına kaymak amaçlanmaktadır. Postmodern eserlerin çevirisinin çoğuldizgeye girerek çeviri çoğuldizgesine etkisini tartışmak ve Alman roman-oyun yazarı Patrick Süskind'in postmodern düzlemde yazmış olduğu *Das Parfum, die Geschichte eines Mörders* adlı eseri kısaca tanıtarak Türkçe diline ve edebiyatına girişini, Itamar Even Zohar'ın geliştirmiş olduğu betimleyici bir kuram olan çoğuldizge yaklaşımına göre ele almak, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Postmodern bir eserin ilk defa Türkçeye aktarımı ve bunun beraberinde Türk yazın dizgesindeki etkisi, günümüze kadar eserin baskı sayısı ve en önemlisi postmodern yazına katkısı, tartışmanın diğer konularını oluşturmaktadır.

1.Postmodern yazının özellikleri

Kesin bir tanımı olmayan, muğlak, belirsiz bir içeriği olan postmodernizm, felsefi yaklaşımlardan beslenen sanat ve kültür alanlarını etkileyerek edebiyatı da içerisine almış olan bir akımdır. Modernizmin aksine postmodern edebiyatta ortaya çıkan özellikler farklılaşır, gerçeklik algısı değişir, okur ve okurun alımlaması ön plana çıkar. Postmodern edebiyat, her türlü yaklaşım, görüş ve düşüncelere açık olması ile çoğulculuğu; eserin gerçeklikten uzak bir kurgu üzerine yapılandırıldığını neredeyse sık sık okura hatırlatarak üstkurmaca özelliklerini; farklı metinlere atıfta bulunarak metinlerarasılığ; geçmişe dönerek, tarihler vererek tarihselliği ve yazarın sözcüklerle gerçekleştirdiği dil oyunlarını, içinde barındıran çok katmanlı bir yapıdan oluşmaktadır. Akyıldız (2015: 14), bir mesaj verme kaygısından uzak, daha çok eğlence amacıyla eser yaratan muzip bir oyuncu tutumunun bu sanatın önde gelen özelliklerinden olduğunu vurgulamaktadır. Postmodern eserlerin özelliklerinden olan çoğulculuk, üstkurmaca, metinlerarasılık, gerilim/gizem, tarihe yönelme, dil oyunları kavramlarını biraz detaylandırmak, postmodern yazının genel özelliklerini ortaya koymak açısından gereklidir.

Postmodern eserlerin, en belirgin özelliklerinden birisi olan çoğulculuk kavramının edebi eserlere yansması "türlerin, metinlerin çoğul olması, anlatıcıların, kahramanların çoğulluğu" (Akyıldız, 2015: 47-48) olarak görülebilir. Bu çoğulluk, metne farklı anlamlar katmaktadır ve metnin, farklı şekillerde çoğulcu bir bakış açısıyla okunması anlamına gelmektedir. Eserin kurgusunun kurmaca olduğu net bir şekilde okura sunulan üstkurmacada Ecevit (2001: 98), "bir yazar-anlatıcının metnini nasıl kurguladığını okura anlattığını, okuruyla kurgu sorunlarını tartıştığını ve farklı ontolojinin insanları

² Selen Tekalp (2021) Postmodernizmin çeviribilime etkilerine genel bir bakış ve Ümmügülüm Albiz (2022) Çeviribilim ve postmodernizm ilişkisine yöntemsel boyutlarıyla genel bakış başlıklı çalışmalarda kuramsal açınımları daha detaylı saptamak mümkündür.

olan metnin kişilerinin ise etten kemikten değil, dilden oluşmuş olduklarını" ifade etmektedir. Metinlerarasılık ile ise farklı metinlerden izler taşımak, eski metinlerden alıntılama yapmak ön plana çıkmaktadır. Kızılar (2006: 184), modernistlerin veya gerçekçilerin yaratma ediminin esas koşulu olarak gördükleri 'özgünlük' ilkesini, metinlerarası ilişkilerin çökertmiş olduğunu öne sürmektedir. Bu durumda yeni yazılmış her metin, kendinden önce yazılmış olan metinlerden bir esinlenme, bir iz taşır. Böylelikle postmodernist yapıtlarda özgünlük beklentisi oluşmaz. Aktulum (2000:9), metinlerarasılığın 1960'lardan sonra yazılan ve postmodern olarak adlandırılan Yeni Roman temsilcilerinin (Butor, Simon, Robbe-Grillet, Sarraute) eserlerinde uygulama alanı bulduğunu ve düzgü düzeyinde postmodern romanı belirleyen en önemli özellik durumuna geldiğini belirtir. Karabulut ve Biricik (2017: 42), gerilim/gizem kavramlarının modern romanın seçkinciliğiyle postmodern romanın kitle kültürünü benimseyen tutumundan doğduğunu, bunun postmodern metnin eklektik tavrından kaynaklandığını belirtmektedir. Tarihe yönelim bağlamında ise Sazyak (2002), modernizmin aksine kişiyi ileriye doğru, tarihten kopuş şeklinde değerlendirmenin sanatın alanını daraltacağı görüşünü postmodernizmin öncelendiğini vurgulamaktadır. Anlaşıldığı üzere tarihe yönelmenin postmodernizmin alanını genişleteceği gibi tarihi figür ya da olayların da yapıtlarda konu edinilmesi anlamına gelmektedir. Kızılar (2006: 182), "olasılıkların ve belirsizliklerin belirdiği, parçalanmış, odaksızlaştırılmış, metinselleştirilmiş postmodern bir dünyada yazar, hem yaşamdan topladığı parçacıklarla hem de metniyle oynamakta olan oyuncu bir yazardır" ifadeleri ile postmodern yazının oyun kuramı bağlamında nasıl değerlendirilmesi gerektiğini özetlemiş olmaktadır.

Postmodern yazının genel özelliklerini sıralamak, eserlerin postmodern olması için temel ölçütlerini anlamak ve *Koku* eserinin de postmodern bir eser olması için içinde barındırması gereken ana unsurları saptamak açısından önemlidir.

2. Even Zohar ve Çoğuldizge kuramı

İsraili çeviribilimci Itamar Even Zohar'ın 1970'li yıllarda ortaya attığı ve çeviri edebiyatı tarihsel boyutları ile tartıştığı çoğuldizge kuramında çeviri edebiyatın konumunu merkez-çevre, saygın görülen edebiyat-saygın görülmemiş edebiyat, birincil edebiyat-ikincil edebiyat kavramları doğrultusunda açıkladığı görülmektedir. Zohar'ın devingen katmanlaşma adını verdiği merkez-çevre ilişkisinde farklı katmanlar arasında süregelen mücadele bazı metin gruplarının yer değiştirmesine kimi metinlerin merkeze kiminin ise çevreye kaymasına (Gürçağlar, 2003: 243) sebep olduğu bilinmektedir. Zohar (1990: 14), bir çoğuldizgenin yalnızca merkez-çevre terimleri açısından düşünülmemesi gerektiğini, farklı durumların olası olduğunu, örneğin aynı çoğulsistem içerisinde bir sistemin çevreden komşu çevre sisteme aktarılabilceğini ve daha sonra merkeze geçebileceğini ya da geçemeyeceğini belirtir. Devingenlik ve durağanlık durumları doğrultusunda kavramları ele alan Zohar, birincil ve ikincil edebiyat kavramlarını yenilikçilik ve tutuculuk bakımından ele almış, yenilikten yana olan merkezi tehdit edici güce sahip çevresel konumdaki edebiyata birincil edebiyat; politik bakımdan hâkim olan gücün merkeze koymak istediği saygın edebiyat ise tutucu olduğu için ikincil edebiyat konumundadır (Zohar akt Yazıcı,2005: 127). Çevredeki edebiyat yenilikçi olduğu ve merkezi tehdit ettiği için bir devingenlik durumu oluşur ve durağan durumda olan merkez tehdit edilmiş olur. Bu durumda devingen katmanlaşma gerçekleşmiş olur ve çevredeki edebiyatın merkeze kayma olasılığı artar. Çeviri edebiyatın değişmez bir konumu olmadığını, birincil ya da ikincil durumda olmasının çoğul sistemdeki koşullara bağlı olduğunu ve konumunun kalıcı olarak değişmediğini belirten Zohar (1978: 23-24), çeviri edebiyat için çoğuldizgede gerekli olan üç ana durumdan bahseder;

a. Bir çoğuldizge henüz kristalleşmemiş yani edebiyat, henüz kurulma sürecinde "genç" ise, b. bir edebiyat ya çevresel ya zayıf ya da her ikisi durumunda ise, c. edebiyatta dönüm noktaları, krizler veya edebi boşluklar varsa,

çevirinin konumunun değişmesi yani ikincil konumdan birincil konuma geçmesi için uygun şartların oluşmuş olduğunu belirtmektedir. İlk örnekte çeviri edebiyatın, genç edebiyatın ihtiyaçlarını karşıladığını; ikinci durumda da aynı şeyin geçerli olduğunu çoğuldizgenin arzu ettiği tüm sistemleri üretmediği için çeviri edebiyatla literatürün doldurulduğu; üçüncü durumda ise çoğuldizge içindeki dinamiklerin krizler yarattığı ve böyle bir durumda merkezi edebiyat içinde bile çeviri edebiyatın birincil pozisyon alabileceği, bunun ise edebiyat dizgesinde oluşan boşluklardan kaynaklı olduğu açıklanmaktadır (Zohar, 1978: 25). Çeviri edebiyatın konumunu bu açıklamalarla daha da belirginleştiren Zohar, çeviri edebiyatın sadece ikili karşılaştırmalarla eş değerlik düzeyindeki saptamaların ötesine geçerek tarihsel boyutlarına dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Aksoy (2002: 42) ise çeviri eş değeri ve yazınsal işlev kavramlarını, çeviri eserleri tarihsel bir açıya oturtabilecekleri boyutlara esneterek, çeviri sürecini etkileyen estetik ön varsayımların tarihsel doğruları anlamının olası olduğunu öne sürmektedir. Zohar'ın yaklaşımının en önemli kavramlarından biri olan kültür repertuarı ise kuram içerisinde kültürün konumlanışını açıklamaktadır. Bir grubun ya da o grubun bireysel üyeleri tarafından yaşamın düzenlenişinde kullanılan seçeneklerin tümü veya bu seçeneklerin kabul görmüş bütünü, kültür repertuarı olarak tanımlanmaktadır (Zohar akt. Karadağ, 2012: 49). Grupların değişkenlik gösterebileceği, en küçük gruptan en büyük gruba kadar her bireyin bir kültüre bağlı olduğundan ve hayatlarının belli bir kültüre göre düzenlenişinden kültür repertuarı çerçevesinde bahsedilir. Zohar (2009: 10), genellikle tüm çoğuldizgenin merkezinin ünlü kanonlaşmış repertuarla aynı olduğunu ve bu yüzden de bir repertuarın kanonikliğini belirleyen çoğul dizgenin baskın grubu olduğunu belirtir. Bu yaklaşıma göre kanoniklik sağlandıktan sonra, grup ya kanonlaştırdığı özelliklere bağlı kalır (ve böylece çoğuldizge üzerindeki kontrolü sağlar) ya da gerektiğinde kontrolü sürdürmek için kanonlaştırılmış özelliklerin repertuarını değiştirir. Ancak, her iki yaklaşım da başarılı olmazsa, söz konusu grup ve onun kutsallaştırılmış repertuarı, başka bir grup tarafından bir kenara itilecek ve daha sonra başka bir repertuarı yücelterek merkeze doğru ilerleyecektir (Zohar, 2009: 10). Zohar'ın kültür repertuarı yaklaşımında merkezde baskın grubun repertuarının olduğu ve grubun kanonlaştırdığı repertuar çerçevesinde çoğuldizge üzerindeki gücü kaybetmesiyle merkez-çevre arasında devingen durumun olduğu anlaşılmaktadır.

Kısaca, çeviri edebiyatın tarihsel geçmişine bütüncül bakmayı yeğleyen yaklaşım, erek kültür ve dil içerisine yerleşen ya da çevrilen eserin de seçilme sebebi, nasıl seçildiği ya da o kültür ya da dil içerisinde nasıl bir etki yarattığı üzerinde durmakta, merkez-çevre, birincil edebiyat-ikincil edebiyat ve kültür repertuarı kavramları ile kuramsal yaklaşımın detayları açıklanmaktadır.

2.1. Çoğuldizge kuramına göre erek dizgede postmodern çeviri yazının oluşumu

Yazıcı (2005:127), karşılaştırmanın Zohar'ın çoğuldizge kuramı içerisinde çok yönlü yapıldığını, ulusal yazını hem kendi içerisinde hem de çeviri yazınla ilişkisi bakımından ele aldığını belirtmektedir. Bu çalışmada da benzer bir yöntem izlenerek önce ulusal yazın içerisinde -yani Türk yazın dizgesinde- ilk modern akabinde postmodern eserlerin yeri daha sonra ise Zohar'ın yaklaşımı ile ithal olan çeviri ile ya da çeviri faaliyetleri ile postmodern eserler bağlamında dizgenin konumu, tartışma konusu edinilmektedir. Çünkü tüm dünyada olduğu gibi Türk edebiyatında da modern edebiyatın mevcut olduğu bir dizgeye postmodern eserler girmeye başlar ve alışılan, merkezde olan dizge çevredeki ile sarsılır. Yenilikten yana olan çevredeki edebiyat -postmodern eser bağlamında moderne karşıt,

simgelere, mitolojiye yönelen, modern eserin özelliklerini sarsan çoğulculuk, üstkurmaca, parodi, pastiş, metinlerarasılık gibi unsurlarla- merkeze yenilik getirir.

Türk yazın dizgesine postmodern edebiyatın girişinden önce kısaca modern edebiyat hakkında fikir edinmek, yerli ve çeviri yazında geleneksel olana, tutucu olana karşı geliştirilmiş olan modern edebiyatın konumunu kısaca tartışmak postmodern edebiyatın dizgeye nasıl girdiğini anlamak açısından belirleyici olacaktır. Öncelikle konu edinilen postmodernist eserin roman olması dolayısıyla modern roman türüne odaklanmak gerekmektedir. Yürek (2008:192), modernist romanın modernizmin bazı yönlerinden yararlanırken bazı yönleriyle de eleştiri niteliği taşıdığını, modernist romanın kurgusunun ise geleneksel-gerçekçi romanda olduğu gibi zaman-dizinsel bağlamda akmadığını vurgular. Ayrıca Yürek, modernist roman anlayışının temel sorunsalının bireyin yabancılaşması, modern yaşama uyum sağlayamaması yönündeki benzeri konular olduğunu da belirtir. Tanzimat döneminden kalma bir yaklaşım olarak Batı'nın peşinden gitme ya da Batı'dan etkilenme durumunun modern romanın oluşum sürecinde de devam etmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumu Yürek (2008:200), toplum, kültür ve bilimsel bağlamda modernist romanı oluşturacak alt yapının Cumhuriyet'in temelinde var olan akılcılık ile mümkün olabileceğini; fakat Batı'da hem düşünsel alanda hem de edebiyatta, romanda modernizmin yerini postmodernizme bırakmasının süreci engellediğini belirtmektedir. Tanımlanan durum, her ne kadar Batı'yı taklit etmenin sonucu olarak kabul edilse bile Zohar'ın çoğuldizge kuramına göre modern edebiyatın zaten zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü daha gelenekçi edebiyata karşı koyuş niteliğinde olan modern edebiyat, tam bir gelişme ya da yerleşme sağlayamamış, henüz daha oluşum aşamasında iken postmodern edebiyatla sarsıntıya uğramış görünmektedir. Yürek'in Batı'da modernizmin yerini postmodernizme bıraktığı yönündeki görüşü ile hem Türk yazın dizgesindeki yazarların modernist dizgeden kopmaya postmodern bağlamda yazmaya başladığını hem de postmodern çeviri yayınların da dizgeyi etkilediğini imlemektedir. Postmodern edebiyat üzerine tartışmalar ABD'de 1950'li yıllara dayanırken Batıda ise yine yaklaşık olarak aynı tarihlere dayandırılmaktadır. Postmodern edebiyatın ilk göstergelerinin Türk edebiyatında 1970'lerde ortaya çıktığı varsayılmaktadır ve özellikle Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* (1972) romanı buna örnek olarak verilmektedir. Fakat Ecevit (2001: 84), bu yıllarda yazılan eserlerin yine de tam bir postmodern eser olmadıklarını, bu eserlerin modern ve postmodern özellikleri aynı metinde bir arada bulunduran avangardist Türk romanları olduğunu belirtmektedir. Ecevit'e göre ilk postmodern örneklerinin Türk edebiyatında ortaya çıkışını, tam olarak doksanlı yıllara dayandırmak mümkündür. 90'lı yıllarda postmodern eserlerle adı en çok anılan ise Orhan Pamuk olur. Ecevit (2001: 91), Pamuk'un *Beyaz Kale* (1985), *Kara Kitap* (1990), *Yeni Hayat* (1996), *Benim Adım Kırmızı* (1998) romanlarını Umberto Eco'dan, Italo Calvino'dan ve Amerikalı postmodernistlerden etkilenerek kaleme almış olduğunu imlemektedir. Ecevit'in söylemlerinden hareketle tam olarak postmodern Türk yazının oluşmaya başladığı evreden önceki sürece çeviri faaliyetleri açısından bakmak gerekmektedir. Mevcut çalışma, Ecevit'in 1990'lı yılları Türk edebiyatı için postmodern eserleri çıkış noktası olarak gösterdiği tarihi dikkate alarak yapılandırıldığı için, çalışma kapsamında ilk postmodern eser olarak varsayılan *Tutunamayanların* çıkış tarihi ile Orhan Pamuk'un eserlerinin yoğun olarak çıktığı yıllar arasında hangi postmodern çeviri eserlerin dizgeye girdiğinin saptanması, çoğuldizge çerçevesinde yorumlanabilmesi için önemlidir.

Dünya edebiyatında postmodern olarak kabul edilen birçok yazar bulunmaktadır. Thomas Berger, Richard Brautigan, Don DeLillo, Vladimir Nabokov, Peter Ackroyd, Angela Carter, E.L.Dochtorow, Umberto Eco³ bu isimlerden bazılarıdır. Ecevit (2001: 69), Calvino, Robbe-Grillet, Butor, Pynchon gibi

³ <https://literariness.org/2019/03/21/postmodern-novels-and-novelists/amp/>, erişim tarihi 23.04.2022

isimlerin postmodern edebiyatın avangartist; Eco, Süskind gibi isimlerin ise avangardist/deneysel biçimcilikle; Marge, Piercy, Coelho, Tamaro gibi isimlerin ise çeşitli ideolojilerle feminist veya çevreci, kozmik/mistik bağlamda yazdıklarını dile getirir. Ecevit'in bahsettiği yazarların postmodern çoğuldizgenin oluşumuna ne yönde katkıda bulduklarını da böylelikle saptamak mümkündür.

Dünya edebiyatı yazarlarının Türkçeye çevrilen ve postmodern olarak nitelendirilen eserlerini ve çeviri yıllarını kısaca vermek, postmodern çeviri yazının çoğuldizgeye girişi hakkında fikir edinmek bakımından önemlidir. Amerikalı yazar Thomas Berger'in, *Little Big Man* (1964) olarak kaleme aldığı eser, "postmodern, hicivli tarihi roman örneği olarak tartışılmakta ve postmodern tarihsel kurgu, tarihsel doğrulukla ilgili şüphencilik, hiciv, Batı türünün geleneklerinin parodisi gibi konuları ele almaktadır" (Sinowitz, 1999). *Küçük Dev Adam* adı ile Nurcihan Kesim tarafından çevrilerek 1973'te Baskan Yayınları tarafından yayımlanmıştır (Varlık Yıllığı, 1974: 427). Amerikalı yazar Richar Brautigan, "gerçekçi yazın geleneğine karşıdır ve gerçekçi romanın bir parodisi olan *Trout Fishing in America* (1967) romanını yazar (Gökçek, 2021: 403). Türkçeye Amerika'da *Alabalık Avı* olarak Zekeriya Şen tarafından 1995'te ; "ütöpic fantasiye dayanan, geçici madde olan karpuz şekerinden yaratılmış *In Watermelon Sugar* (1968)" (Sweat,1985) yapıtı, 1994 yılında Ayşe Nihal Karabulut'un çevirisiyle Yapı Kredi Yayınlarından ilk baskı ile yayınlanır. Don DeLillo'nun kaleme aldığı "postmodern bağlamda" (Baker, 1994) kabul edilen *Mao II* (1991), 1992'de Simavi Yayınları tarafından Gülden Şen çevirisi ile Türkçeye kazandırılmıştır. İngiliz eleştirmen, roman yazarı Peter Ackroyd, postmodern özellikteki tarihi romanı *The House of Doctor Dee* (1994), *Doktor Dee'nin Evi* olarak 2004'te Yapı Kredi Yayınlarından ilk baskısını⁴ yapar. "Yarısı 18. yy.'ın başlarında yarısı da çağdaş diyalogda yazılmış, modern bir detektif hikâyesi ile tuhaf bir şekilde bağlantılı on sekizinci yüzyıl yazısı olan" (Sentov,2009: 132) *Hawskmoor* (1985), "postmodern yaklaşım ile çözümlenen" (Knezevic, 2013) *The Last Testament* (1983) eseri ve daha birçok postmodern bağlamda ele alınabilecek yapıtı bulunan Ackroyd, Türkçede, "okurun tarih ve kurgu arasındaki ince çizginin farkına varmalarını amaçladığı"(Çokay,2014: 61) postmodern eseri *Chatterton* ile Füsün Elioğlu tarafından YKY'de 1995'te ilk baskısını yapar. Amerikalı yazar E.L. Dochterow'un yine 90'lı yıllarda *Ürperti*, *Ragtime* isimleri ile Türkçeye çevrilmiş eserleri mevcuttur.

Rus kökenli Amerikalı yazar olan Vladimir Nabakov ise modernizm ve postmodernizm arasında yapıtlar veren bir isimdir. "Zengin üslubu, güçlü dil kullanımı, yabancılaşma ve oyunların olduğu başyapıtı *Lolita* (1955) modernist ya da postmodernist roman olarak okunabilirken *Pale Fire* (1962) ve *Ada or Ardor* (1969) eserleri ise daha çok postmodern eserlerdirler" (Dangli,2010,s.22). Vladimir Nobokov'un *Lolita* eseri orijinal adıyla 1982 yılında Can yayınlarından ilk baskısını⁵ yapar. Ülkemizde üç ayrı Türkçe çevirisi olan *Pale Fire* eseri ise Yavuz'un aktardığı üzere Fatih Özgüven 1988'de dört kantodan oluşan şiirin birinci kantosunu çevirmeyi dener ve bu çeviri, Metis çeviri dergisinde *Solgun Ateş Birinci Şarkı* başlığıyla ilk kez yayımlanır. Daha sonra 1994'te Yaşar Günenç çevirisiyle *Solgun Ateş* adıyla Yaba Yayınevinden ikinci kez ve İletişim Yayınlarından ise 2013'te Yiğit Yavuz çevirisiyle üçüncü kez yayımlanır (Yavuz, 2014). *Ada ve Ardor* daha geç tarihlerde Türkçeleştirilmiş olsa da yazarın *The Real Life of Sebastian Knight* (1941) adlı eserinde "Nabakov'un katmanlar inşa ettiği, kurgusal sözcüklerle kurulan eserde yazarın sanata odaklandığı, anlatılarla oynadığı, ontoloji ile alakalı postmodern ilgisinden ötürü postmodernizmin üç ögesini gösterdiği" (Overend, 1998: 16) yönündeki sav, eserin postmodern göstergelerini ortaya koymaktadır. *Sebastian Knight'in Gerçek Yaşamı* adlı eser, Fatih Özgüven'in Türkçe çevirisiyle 1985 yılında 1. basımını yapar (Yavuz, 2014). İtalyan edebiyatının önemli

⁴ <https://www.idefix.com/Kitap/Doktor-Deenin-Evi/Edebiyat/Roman/Dunya-Roman/urunno=0000000153699>, erişim tarihi: 26.04.2022

⁵ <https://www.gazeteduvar.com.tr/lolita-romaninda-yer-alan-inzest-kelimesinin-turkceye-kizilbas-olarak-cevridigi-ortaya-cikti-haber-1534860>, erişim tarihi: 24.04.2022

isimlerinden yazar, filozof Umberto Eco, eserlerinden ötürü postmodern edebiyata yön veren isimlerden biri olarak nitelendirilebilir. *Il nome della rosa* (1980-*Gülün Adı*), *Il pendolo di Foucault* (1988-*Foucault'un Sarkacı*), *Baudolino*(2000- *Baudolino*), *L'isola del giorno prima* (1994-*Önceki Günün Adası*), *La misteriosa fiamma della regina Loana* (2004-*Kraliçe Loana'nun Gizemli Alevi*), *Il cimitero di Praga* (2010-*Prag Mezarlığı*) yazarın en bilinen eserlerini oluşturmaktadır. Yazarın *Gülün Adı* postmodern romanındaki "postmodern anlatı, zamansal çarpıklıktan ve güvenilmez anlatıdan yararlanır. Zamansal çarpıtma postmodern yazarların kullandığı bir teknik olduğu için fragmentasyon ve doğrusal olmayan anlatım gibi özellikleri içerir" (Kathiresan & Pushpanjali 2017:1). Tarihi, polisiye roman olma özelliği de taşıyan söz konusu eser, Umberto Eco'nun tüm dünyada ünlenmesini sağlar ve 1986'da aynı adla beyaz perdeye uyarlanarak vizyona girer. 1993'te Şadan Karadeniz çevirisiyle ise Can Yayınları tarafından Türkçeye kazandırılır. Günümüz güncel basım sayısına bakıldığında ise kitabın 59. baskısını 2019'da yapmış olduğu saptaması yapılabilir. Bu da eserin hem hâlâ popüler olduğunu hem de postmodern yazın çoğuldizgesi üzerinde etkisinin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca vurgulanması gereken en önemli nokta ise Türk postmodern çoğuldizgesinin tam olarak başlamasını mümkün kılan kişi olarak gösterilen Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* eserinde, Eco'nun söz konusu bu eserinden etkilenmiş olduğunun öne sürülmesidir. Güzel (2012: 587), bu iki eser arasındaki paralel özellikleri "iki eserin de tarihi hadiselerle yer vermeleri, bilgi ve sanata dayanan muhtevalara sahip olmaları; yeni bilgilere, sanat tarzlarına ve kişisel üsluba yönelme neticesinde işlenen cinayetler ile buna bağlı olarak yenilik yapmak isteyenlerle eski durumu muhafaza edenler arasındaki çekişmeler; cinayetlere yaklaşma ve onları çözme tarzları" olarak yorumlamaktadır. Hutcheon (1992), hem yapısöküm hem de anlam inşasına yönelik tüm girişimleri, ironikleştiren *Foucault'un Sarkacı* eserinde Michel Foucault ile bağıntısından bahseder. Böylelikle eserin, postmodern yazının özelliklerinden olan metinlerarasılığın göstergelerine gönderme yapılmış olur. *Foucault'un Sarkacı* 1992'de Can Yayınları tarafından yine Şadan Karadeniz çevirisi ile dizgeye kazandırılır. *Önceki Günün Adası* eserinin postmodern özellikler taşıdığı tartışan Bouchard (1995: 204), anlatı biçimlerinin kranavallaştığını, eserin, tarihi, gelişim, dedektif roman türleri ile de sınırlı kalmadığını belirtir. *Önceki Günün Adası*, 1995 yılında Can Yayınları basımı ile Türkçeye aktarılır. Bunun yanı sıra yazarın yine postmodern nitelikte yazdığı eserleri *Kraliçe Loana*, *Baudolino*, *Sıfır Sayı* ise yakın tarihimizde Türkçeye kazandırılmıştır. Yazarın 1992'de Türkçeye aktarılmaya başlayan eserleri, hâlâ günümüzde çevrilmeye devam etmektedir. Postmodernizm akımının başka bir öncü kişiliği olan İtalyan İtalo Calvino, *Il sentiero dei nidi di ragno* (1947- *Örümceklerin Yuvalandığı Patika*), *Ultimo viene il corvo* (1949-*Karga Sona Kaldı*), *Il visconte dimezzato*, (1952- *İkiye Bölünen Vikont*), *La formica argentina* (1952- *Arjantin Karıncası*), *L'entrata in guerra* (1954- *Savaşa Giriş*), *La giornata di uno scrutatore* (1963- *Sandık Müşahidi*) *Marcovaldo ovvero Le stagioni in città* (1963- *Marcovaldo ya da Kentte Mevsimler*) adında daha birçok eser, dünya literatürüne kazandırmıştır, *I Nostri Antenati* (1960) eseri ile dünya çapında ün elde etmiştir. Yazarın, araştırılan zaman diliminde Türkçeye çevrilen eserlerine kısaca değinmek mümkündür. Geleneksel anlatı yapısını kırarak post-klasik/postmodern anlatılara kurmaca bir metin aracılığıyla örnek teşkil eden *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu* (Çelenk,2010:107) adlı eseri, Ülker İnce çevirisi ile 1990 yılında Can Yayınları tarafından yayımlanır. Bu eserin postmodern anlatısı ile Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* eseri arasında bağıntılar olduğu, üst kurmaca tekniklerini kullanım açısından benzerlikler taşıdığı "söyleşilerinde romancılığı üzerinde Calvino, Borges ya da postmodern etkiyi açıkça ifade etmiş olduğu bilindiğinden" (Yaprak, 2012:i) olağan kabul edilmektedir. Orijinal adıyla *Le città invisibili* (1972) adlı eseri, *Görünmez Kentler* başlığı ile 1990'da Işıl Saatçioğlu çevirisi ile Türkçeleştirilmiştir. Kurmaca kentlerden oluşan bu eserde Calvino, postmodern unsurlardan yararlanmakta "oyun unsuru Calvino'nun anlatısında ön plana çıkmaktadır ve imgeleminde kurmuş olduğu şehirler ile ışık oyunları ve yanlısamalar ile bir labirent çizer ve buradan çıkmanın yolu, yeni bir

labirent kurmaktan geçer" (Çoban,2020: 161). Postmodern eser özelliklerini sadece yazarın bu eseri değil, *İkiye Bölünen Vikont*, 1991'de Rekin Teksoy'un Türkçe çevirisi ile; Aydın Emeç çevirisiyle 1971'te *Ağaca Tüneyen Baron*; *Varolmayan Şövalya* adıyla Gül Işık'ın çevirdiği 1985 basımlı eseri ve daha birçok yapıtı, Türkçeleştirilerek zaten zayıf olan modern yazın çoğuldizgesinde merkezi konuma geçmeye, birincil edebiyat niteliği üstlenmeye ve dizgede kültür repertuarı oluşturmaya başlamıştır. İsminden bahsedilmesi gereken postmodern yazının önemli kişiliklerinden bir diğeri ise Fransız yazar, yönetmen Alain Robbe-Grillet'tir. Fransa'daki yeni roman akımının öncü kişilerinden kabul edilen Robbe-Grillet eserleri ile postmodernizm akımının da bilinen kişileri arasında yer almaktadır. Yeni romanın "özdüşünümsel ve üstkurmaca özellikler sergilemesi, dilin semantik, fonetik özelliklerini ön plana çıkarıyor olması" (Hongbin, 2017: 22) yönündeki nitelikleri ve daha birçok özelliği, postmodernizm ile benzerlik taşımaktadır ve doğal olarak, Alain Robbe-Grillet'in postmodern akımın içerisinde olmasına da sebebiyet vermektedir. *Les Gommés* (1953- *Silgiler*), *Le Voyeur* (1955- *Röntgenci*), *La Jalousie* (1957- *Kıskançlık*), *Instantanee* (1962- *Enstanteneler*) gibi daha birçok eseri bulunan ve günümüz edebiyat çoğuldizgesini de çevrilerek etkilemeye devam eden Robbe-Grillet'in araştırılan dönem içerisinde Türkçeye aktarılan eserleri, 1989'da Ara Yayıncılık ile basılan *Kıskançlık* ve 1991'de Yazıt Yayınevi tarafından ilk basımını yapan *Enstanteneler* adlı yapıtlardır.

1970 ila 1990'lı yıllarda dizgeyi etkilediği varsayılan önemli isimler ve eserlerden kısaca bahsedilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın boyutları açısından postmodern bağlamda çoğuldizgeye girmiş tüm eserlerden bahsetmek mümkün olmadığı için bu başlık altında postmodern yazının oluşumunda çevirinin üstlendiği rol ile genel bir kanı oluşturmak hedeflenmiştir. Çünkü dönemin içinde bulunduğu kırılğan, kaygan bir zeminde olduğunu öne sürdüğümüz modern edebiyatın, postmodern akımının etkisindeki eserlerin çevrilerek dizgeye girmesi ile ikincil konuma geçmiş, merkezi konumunu iyice kaybetmiş olduğu saptanmaktadır. Zohar'ın da belirttiği üzere henüz yerleşme aşamasında olan bir dizgede devinin gerçekleşmesi daha kolaydır. Bu devininin Türk yazın çoğuldizgesinde modern edebiyatın zayıf olmasından ötürü, postmodern çeviriler ile daha kolay gerçekleşmiş olduğunu öne sürmek mümkündür. Ayrıca, postmodern çeviri yayınların çoğuldizgeye girmesi, Türk edebiyatı kültür repertuarını geliştirmiş ve yerli postmodern yazının oluşumu için güçlü bir kültür repertuarının oluşumunu da sağlamıştır.

3.Patrick Süskind'in postmodern eseri "Koku"nun dizgeye katkısı

3.1. Patrick Süskind ve "Das Parfum Die Geschichte Eines Mörders"

1949 yılında Almanya'da dünyaya gelmiş olan Patrick Süskind, çok yönlü yazar kişiliği ile tanınmaktadır. Çok fazla dil bilen Süskind'in romanlarının yanı sıra senaryo ve radyo oyunları da yazdığı bilinmektedir. Tarih eğitiminin yanı sıra müzik eğitimi de almış olan Süskind, kendisine verilen hiçbir edebiyat ödülünü kabul etmemiştir ve günümüzde ise yazarlık hayatına Paris'te devam etmektedir. Yazarın *Das Parfum* (1985-Koku), *Der Kontrabas* (1981-Kontrbas), *Die Taube* (1988-Güvercin), *Drei Geschichten und eine Betrachtung* (1996-Üç Buçuk Öykü), *Die Geschichte von Herrn Sommer* (1991-Herr Sommer'in Öyküsü), *Über die Liebe und Tod* (2006-Aşk ve Ölüm) başlıkları ile eserleri mevcuttur.

Das Parfum adlı eserini ise Süskind, 1985 yılında yayımlamış ve yayınlandığı andan itibaren de eser, büyük ilgi görmüştür ve çok satanlar listesinde yer almıştır. Eser, birçok dile çevrildiği gibi 2006 yılında ise senaryolaştırılarak beyaz perdeye aktarılmıştır. Yazara dünya çapında ün getiren eserin, *Die Geschichte eines Mörders* (Bir Katilin Hikâyesi) alt başlığından anlaşıldığı üzere ana karakteri, bir katil olarak kurgulanmıştır. Gelişim, eğitim gibi farklı roman türlerini de içinde barındıran roman,

postmodern edebiyatın niteliklerini taşımaktadır. Eserin içeriği hakkında kısaca bilgi edinmek, yazarın anlatı evreni hakkında fikir sahibi olmak açısından önem taşımaktadır.

Evlilik dışı bir çocuk olarak annesi tarafından bir balıkçı tezgâhının yanında dünyaya getirilen Jean-Baptiste Grenouille⁶, annesinin ölüme terk ettiği ilk çocuğu değildir, 4 çocuğunun da ölümüne sebebiyet vermesi dolayısıyla kadın, idam edilir. Dramatik bir kurgu ile başlayan eser, aynı bağlamda devam eder ve devlet koruması altındaki Grenouille, sürekli ona bakan kişiler tarafından terk edilir. Her türlü zorluğa rağmen hayatta kalmayı başaran Grenouille, bir insan gibi kokmasa da çok gelişmiş bir koku alma duyusuna sahip bir koku virtüözüdür. Farklı işlerde çalışan Grenouille, en nihayetinde bir parfümcü de çalışmaya başlar ve güzel kokular üretir. Daha iyi koku üretme arzusunu uç noktalara taşıyan Grenouille, güzel genç kızları katlederek onlardan bir koku elde eder. En sonunda ise elde ettiği bu sıra dışı kokuyu üzerine sürünerek idam edilmek yerine halkın kendisini yamyamlar gibi parçalamasını sağlar.

Dramatik bir kurgu ile başlayan eser, yine dramatik bir son ile biter. Söz konusu dramatik kurgu, eserin kurmaca olduğunu sürekli okura anımsatacak düzeydedir. Bundan dolayı üstkurmaca, metinlerarasılık, tarihsellik, gerilim gibi postmodern unsurları barındıran eserden birkaç örnek verilerek postmodern eser vurgusunu ortaya koymak önemsenmektedir. Eserde üst kurmaca unsurunun belirgin şekilde okura hissettirildiği, okurun sürekli bir kurmacanın içinde olduğu hissiyatı mevcuttur.

“Er riecht überhaupt nicht”, sagte die Amme. (Süskind,1994: 14)

(Hiç kokmuyor, dedi sütanne. (çev. Turan,2006: 12))

“Er wusste sofort, was die Quelle des Duftes war, den er über eine halbe Meile hinweg bis ans andere Ufer des Flusses gerochen hatte: nicht dieser schmuddelige Hinterhof, nicht die Mirabellen. Die Quelle war das Mädchen.(Süskind, 1994: 53-54).

(Hemen anlamıştı yarım millik yoldan, ırmağın ta karşı kıyısından duyduğu kokunun kaynağının ne olduğunu: ne bu pis avlu, ne erikler. Kaynak, kızdı.(Çev. Turan, 2006: 44))

Üst kurmacaya örnek olması amacıyla verilen yukarıdaki ifadelerin ilkinde Grenouille'nin sütannesinin bebeğin hiç kokmadığını dile getirdiği anlaşılmaktadır. Fakat kurmaca dışı bir gerçeklikte böyle bir şeyin olası olmadığını, her insanın muhakkak ki bir tür kokusunun olduğunu okur bilmektedir. Yine benzer minvalde verilen ikinci örnekte ise bir kokunun peşine düşen Grenouille'nin ırmağın karşı kıyısından yarım millik mesafeden duyduğu kokunun kaynağının kız olduğunu bildiği belirtilmektedir. Kurgunun, üst kurmacanın dışına çıkmayı başarabilen okur, ifadelerden mesafenin oldukça uzak olduğunu ve o kadar uzak bir mesafeden bir insana ait kokuyu duyumsamanın mümkün olmadığını farkına kolaylıkla varabilmektedir. Eser, baştan sona üst bir kurgu ile oluşturulduğu için bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Im achtzehnten Jahrhundert lebte in Frankreich ein Mann, der zu den genialsten und abscheulichsten Gestalten dieser an genialen und abscheulichen Gestalten nicht armen Epoche gehörte (Süskind 1994: 5).

(On sekizinci yüzyılda Fransa'da, dahi ve iğrenç kişiler yönünden hiç de yoksul olmayan bu dönemin en dahi ve en iğrenç kişilerinden biri sayılması gereken bir adam yaşadı (çev. Turan, 2006: 7).)

Carmina Drăghaci (2012: 84), eserdeki yukarıda verilen ilk başlangıç cümlesini vererek, Heinrich von Kleist'in Novellesi *Michael Kohlhaas* ile metinlerarası bağlamda bağıntısına değinir ve Michael Kohlhaas eserinin “*An den Ufern der Havel lebte, um die Mitte des sechzehnten Jahrhunderts, ein*

⁶ Sözcük Fransızca'da 'kurbağa' anlamında gelmektedir. (<https://www.fransizcasozluk.net/index.php?q=Grenouille>, erişim tarihi: 30.03.2022).

Roßhändler, namens Michael Kohlhaas, Sohn eines Schulmeisters, einer der rechtschaffensten zugleich und entsetzlichsten Menschen seiner Zeit (Kleist zit. nach Reisner 2006: 99 akt Carmina Draghaci)." başlangıç cümlesini vererek aradaki benzerliği gözler önüne serer. Koku, "On sekizinci yüzyılda Fransa'da dahi ve iğrenç kişiler yönünden hiç de yoksul olmayan bu dönemin en dahi ve en iğrenç kişilerinden biri sayılması gereken bir adam yaşadı (Süskind,2006:7)." ifadeleri ile başlarken "On altıncı yüzyılın ortalarında, Havel kıyılarında, zamanının en dürüst ve aynı zamanda en korkunç kişiliklerinden biri olan bir öğretmenin oğlu Michael Kohlhaas adında bir at tüccarı yaşardı" cümleleri ile başladığı saptanmaktadır. Aradaki benzerlikleri görmek adına Türkçe aktarımları verilmeye çalışılan iki eserin de zaman, yer belirterek en önemlisi ise romanın ana figürünün olumsuz niteliklerinin tasviri ile başlaması dikkat çekmektedir. Heinrich von Kleist'in eserinin 1810 yılında yayımlanmış olduğu dikkate alındığında Süskind'in *Koku* eserinin başlangıç cümlesinde Kleist'in ifadelerine ve tasvirine yaklaşması ile metinlerarasılığı kullanmış olduğunu da ortaya koymaktadır.

Für einen kurzen Moment erwog Baldini den Gedanken, nach Notre-Dame hinüberzupilgern, eine Kerze anzuzünden und von der Heiligen Mutter Gottes Genesung für Grenouille herbeizuflehen (Süskind, 1994: 134).

(Kısa bir an için karşıdaki Notre-Dame'a yollanıp mum yakmayı, Tanrı'nın Kutsal Anası'na Grenouille'in iyileşmesi için yalvarmayı düşündü (çev. Turan, 2006: 106).)

Victor Hugo'nun Notre-Dame'ın kamburuna göndermede bulunan bu açık ifadelerin haricinde kitapta daha birçok kapalı metinlerarası unsurun var olduğu saptanabilmektedir.

Tanrısal anlatıcının sık sık tarihe yöneldiği, zaman veya yıl belirttiği "Im achtzehnten Jahrhundert lebte in Frankreich ein Mann...(Süskind, 1994,s. 5); "Hier nun, am allerstinkendsten Ort des gesamten Königreichs, wurde am 17. Juli 1738 Jean-Baptiste Grenouille geboren (Süskind, 1994,s,7)" gibi örnek cümlelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca eserin bir katilin hikâyesi alt başlığından da anlaşıldığı üzere gerilim ve gizem unsurları ile dolu olduğunu herhangi bir okur dahi kolayca tahmin edebilmektedir.

Sie war so starr vor Schreck, als sie ihn sah, dass er viel Zeit hatte, ihr seine Hände um den Hals zu legen. Sie versuchte keinen Schrei, rührte sich nicht, tat keine abwehrende Bewegung. (Süskind, 1994,s.56).

(Onu gördüğünde korkudan öylesine donakaldı ki, Grenouille rahat rahat ellerini kızın boynuna götüreceği zamanı buldu. Çığlık atmaya kalkmadı kız, yerinden kımıldamadı, kendini korumak için herhangi bir hareket yapmadı (çev. Turan, 2006: 45).)

Der Erfolg war durchschlagend. Die Morde hörten auf, von einem Tag zu anderen. Oktober und November vergingen ohne Leiche. Anfang Dezember kamen Berichte aus Grenoble, dass dort neuerdings ein Mädchenmörder umgehe,... (Süskind, 1994,s. 252).

(Başarı büyüktü. Cinayetlerin bir günden öbürüne ardı kesildi. Ekim, Kasım ayları cesetsiz geçti. Aralık başında Grenoble'dan, bu kez de oralarda, kurbanlarını boğup....(çev. Turan, 2006: 196).)

Birinci örnek, Grenouille'nin ilk cinayetini ve bunu nasıl işlediğini, korkudan kızın nasıl çığlık bile atamayıp, kımıldayamadığını tanımlarken, ikinci örnekte ise seri hale gelmiş cinayetlerde bir duraksamanın olması daha sonra yeniden başlayan kız cinayetlerini anlatmaktadır. Ancak kitabın bütünü, cinayet üzerine kurgulanmış olduğu için gerilim ve gizemin neredeyse tüm satırlarda okunması mümkün görünmektedir. Eserde geçen bu postmodernist unsurların temelinde üstkurmaca ile sanatsal bağlamda bir oyun kurgulamak olduğu anlaşılmaktadır. Ecevit, bu durumu şöyle açıklamaktadır;

"Süskind'in "Parfüm"ünde, art arda işlenen cinayetlerin metinde etik bir yönü yoktur; cinayet nedeni sanatsaldır. Ana kişi yaratıcı düzlem de oyun oynayan bir sanatçı gibi, öldürdüğü insanların

7 Yazar tarafından çevrilmiştir.

kokularıyla bir başyapıt oluşturmaya çalışıyordu. Tarih ise yine yazarın oyunsu bir iştahla el attığı bir alandır" (Ecevit,2001: 72).

Ecevit'in ifadeleri ile yazarın söz konusu esere yaklaşımını, kaleme alış amacını çıkarsamak mümkündür. Postmodern unsurların varlığını kısaca imlemek adına metnin içinden verilen örnekler ise çalışmanın asıl amacı olan çeviribilim açısından değerlendirmek için sadece bir aşama olarak kabul edilebilir. Buradaki temel amaç, çevirmen yöntem ya da kararlarına değinmek olmadığı için metnin içerisine detaylı girmeden çoğuldizgedeki yerini tartışmak gerekmektedir.

3.2. Çoğuldizge kuramına göre erek dizgede "Koku"

Avrupa'da ve ABD'de daha önceleri ortaya çıkan postmodern edebiyat biraz daha geç dönemlerde olsa da Türk yerli ve çeviri yazınına da etkilemeye başlamıştır. Türk çeviri çoğuldizgesinde postmodern yazının oluşumu hakkında genel bir kanı önceki başlıkta oluşturulmuştu. Türk edebiyat dizgesindeki modern-postmodern düzlemdeki durumu ortaya genel hatları ile koyduktan sonra çalışmanın da örneklem olarak aldığı postmodern yapıt, *Das Parfum, die Geschichte eines Mörders* adlı eserin Türkçe'de *Koku, Bir Katilin Hikâyesi* olarak çevrilmesine ve dizgeye etkilerine değinmek mümkündür. Eser öncelikle kaynak dilde – Alman edebiyat çoğuldizgesinde- Diagonos Yayınevi tarafından 1985 yılında yayımlanır ve yayımlandığı andan itibaren çok ilgi görür. Eser, arka arkaya 30000, 50000,45000 vb. baskılar yapar ve aynı yıl içerisinde 100000⁸ baskıya ulaşır ve çok satanlar listesinde yer alır. Çok baskı yapması ve çok satanlar listesinde yer alması, bu postmodern eserin, modern kaynak edebiyat dizgesinde bir boşluk bulduğunu ve atılım gerçekleştirdiğini de kanıtlar. Kıziler (2006: 10), yayımlandığı andan itibaren eserin Spiegel dergisinin "bestseller" listesinin en üst sırasında yer aldığını ve dokuz yıl boyunca da aynı listedeki başarısını koruduğu gibi "longseller" olarak nitelendirildiğini de belirtir. Eserin başarısı sadece kaynak dizge ile sınırlı değildir, eser, postmodern edebiyatın yankılarını tüm dünyada uyandırmayı başaran eserler arasında yer alır. O zamanlar yayınevinin telif işlerinden sorumlu olan Marianna Liggenstorfer, dünyanın her yerinden ünlü yayıncıların yayın hakları için mücadele ettiğini dile getirir⁹. Çeviri hakları o zamanlar ABD, İngiltere, İtalya, Hollanda, Norveç, İsveç, Danimarka'ya verilen eser, günümüzde ise yaklaşık 50 dile çevrilmiştir. İlk çıktığı andan itibaren yalnızca kaynak dizgede değil neredeyse çevrildiği tüm dillerde modern edebiyat anlayışını alt üst etmiş olduğu –"modernist kanonun ölçütlerine uymadığı için" (Kıziler, 2006: 11) eleştirilmiş olsa dahi-gerçeği, modern edebiyatın ya zayıf ya da henüz yerleşmemiş olduğunu ortaya koymaktadır.

Çevrilecek eserlerin seçilmesine ilişkin ilkelerin çoğunun, çoğuldizgeyi yöneten durum tarafından belirlendiğini belirten Zohar (1978: 23-24), metinlerin yeni yaklaşımlarla uyumluluklarına ve erek literatürde edinecekleri yenilikçi role göre seçildiklerini belirtmektedir. Bu durumda seçilen çeviri eserlerin bir amaç doğrultusunda seçildiğini ve mevcut edebiyat dizgesine girmesi amaçlandığı söylenebilir. Neredeyse birçok dünya diline çevrilerek farklı erek dizgelere giren *Koku* buna iyi bir örnek oluşturmaktadır. Yayıncıların bu eserin yayın haklarını almak için uğraşmaları, eserin kendi literatürlerinde edineceği yenilikçi rolü öngördükleri ya da arzu ettikleri gerçeğine dayanmaktadır. Türk çeviri edebiyat dizgesine de ilk kez Can Yayınları tarafından Tevfik Turan çevirisiyle 1987 yılında- kaynak dizgede ortaya çıkışından iki yıl sonra- eserin girmesi ile aynı yenilikçi amaca hizmet ettiğini, mevcut edebiyat dizgesinde bazı değişiklikleri gerçekleştireceği ön görüşünün var olduğunu iddia etmek mümkündür. Keza dünyada ses getiren, modern edebiyatın kanonik anlayışını alt üst eden postmodern yapıt olarak hem çok satan hem de uzun süreli satan olarak bilinen eserin, Türk edebiyat dizgesinde de

⁸ <https://www.diogenes.ch/leser/blog/2015/3/30-jahre-das-parfum-ein-erfolg-mit-folgen.html>, erişim tarihi 17.04.2022

⁹ <https://www.diogenes.ch/leser/blog/2015/3/30-jahre-das-parfum-ein-erfolg-mit-folgen.html>, erişim tarihi 17.04.2022

etki yaratma ihtimalini güçlü kılmaktadır. Bu da yayıncıların bilinçli bir tercih yaptıklarını da ortaya koymaktadır. 1987 yılında ilk baskısını yapan eser, 2019 yılında 61. baskısını yapar ve hâlâ Türk edebiyatı çoğuldizgesinde roman olarak okunmaktadır ve üzerinde bilimsel çalışmalar yapılması dolayısıyla güncelliğini de korumaya devam etmektedir. Ayrıca Türk edebiyat dizgesindeki ilk postmodern roman olarak Oğuz Atay'ın 1972 yılında kaleme aldığı *Tutunamayanlar* eseri kabul edildiğinde *Koku* eserinin yaklaşık on beş yıl sonra çeviri dizgesine girdiği saptanmaktadır. Türk edebiyat çoğuldizgesinde ilk postmodern eser izi olarak *Tutunamayanlar* kabul edilse bile dizgede postmodern bağlamda yerli yazın bakımından bir gelişme olmadığı, aksine postmodern çeviri yazın açısından büyük bir gelişme söz konusu olduğu saptaması dayanak gösterilerek *Koku*'nun da bu anlamda çeviri çoğuldizgesine katkı sağladığını öne sürmek mümkün görünmektedir.

1950'lerde ABD'de Irving Howe ve Harry Levin postmodern edebiyatı tartışırken Ecevit (2001: 61), 1980'lerin başında olayın daha da boyutlandığını Le Monte Dimanche okurlarına manşetten "Avrupa'da bir hayalet dolaşiyor- Bu hayaletin adı postmodernizm" diye bildirdiğini belirtir. Seksenli yılların sonu, doksanlı yılların başında bu ürkütücü hayaletin Türkiye'ye de ulaşmış olduğunu dile getirmektedir. Ecevit'in bildirdiği 80'lerin sonu 90'ların başı ifadesi ile 1987 yılında Türkçeye aktarılan *Koku* ile tarihsel bir örtüşme yakalandığı saptanmaktadır ve bu çeviri eserin, erek çoğuldizgede postmodern edebiyata önemli katkı sunduğunu da ortaya koymaktadır. Erek dizgede yerli postmodern edebiyat tartışmaları çoğunlukla Orhan Pamuk'un, *Kara Kitap* (1990), *Yeni Hayat* (1996), *Benim Adım Kırmızı* (1998) eserleri etrafında şekillenmektedir ve bu eserlerin çıkış tarihleri de dikkate alındığında yerli postmodern yazının neredeyse 1990'larda oluştuğu savı güçlenmektedir. Doksanlı yıllarda romanlarda postmodern bulgulara rastlanıldığı ve modernizmi geç yakalayan Türk romanının postmodernizme de yeni giriş yaptığı¹⁰ yönünde görüşlerin mevcut olması da aynı görüşü destekler niteliktedir. Söz konusu durum, çeviri yazına ilk kez giren *Koku* eserinin çoğuldizgedeki (modern) yazındaki boşluktan ve postmodern yazının henüz oluşum aşamasında olmasından fayda sağlayarak popülerite kazandığını, merkez-çevre ilişkisini zorlayan eserler arasında olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Süskind'in eserinin, Türkçeye 1987 yılında çevrilmesi ile Türk edebiyatı çoğuldizgesinde henüz daha yeni oluşum aşamasında olan postmodern roman anlayışını merkeze sürükleyecek bir tür olması, gelişim, eğitim, polisiye, tarihsel, fantastik romanı özelliklerini aynı anda taşıması ile çoğuldizgeye yenilik getirmiş olması bakımından da önemli kabul edilebilir. Zohar'ın kültür repertuarı kapsamında modern dizge içerisinde atılım gerçekleştirmiş olan postmodern çeviri yazını ve bunun içinde de Süskind'in çok satan eserini yorumlamak mümkündür. Aksoy (2002: 44), çeviri metnin hedef işlevinin belli bir kültüre ve edebiyat geleneğine yeni bir tür ve eser tanıtarak mevcut ilişkileri değiştirmek olduğu zaman çeviri metnin özgün metnin hem biçimlerini hem metinsel ilişkilerini daha sadık bir yolla yaratma eğilimi gösterdiğini belirtir. Aykırı bir metin olması durumunda ise erek dizgede kabul edilmeme riski taşıdığı ancak kabul edilirse de birincil yazın işlevine bürünebileceğini ve hem alıcı kültürün yazını hem de çeviri yazını aynı anda zenginleştireceğini vurgulamaktadır. Türk edebiyatı postmodern çoğuldizgesindeki eserlerin konumunu, Aksoy'un ifadesindeki gibi yeni türler ve eserler tanıtarak modern edebiyat bağlamındaki ilişkileri değiştirdiği yönünde yorumlamak mümkün görünmektedir. Romanın ana karakterinin kokusunun olmaması, kilometrelerce uzak mesafelerden kokuları duyumsayabilmesi, eşsiz bir koku elde etmek için genç kızları katlederek kokularını alması gibi birçok özelliği bakımından aykırı bir metin kategorisine koyulması mümkün olan *Koku* eseri, erek dizgede kabul edilmeme riski taşımış olsa bile kabul edilen bir çeviri yapıt olmuştur, Türk yerli ve çeviri edebiyatının kültür repertuarını da geliştirmiştir. Ayrıca dünyada çok satanlar listesinde olması, erek kültürde ilgi uyandırma ihtimalini artırdığı gibi birincil yazın olma işlevinin de artmasına olanak sağlamıştır. Vurgulanması gereken bir

¹⁰ <https://www.sanatlaart.com/turk-edebiyatinda-postmodernizm-giris/>, erişim tarihi 19.04.2022

diğer önemli saptama ise Tefik Turan, çevirisi ile kaynak metnin biçimlerini ve metinsel bağlamlarını, postmodern özelliklerini, hem yeterli hem kabul edilebilir çeviri stratejilerini kullanarak erek kültüre taşımıştır. Postmodern yapıtın özellikleri korunarak erek kültüre aktarımının sağlanmış olması, çoğuldizgeye postmodern eserin niteliklerini aktarmak, yenilik getirmek, kültür repertuarını genişletmek bakımından zenginlik katmıştır. *Koku* eserinin Türk postmodern çoğuldizgesinde izlerini kısaca tespit etmek, uyandırdığı etkiyi ve sağladığı katkıyı saptamak bakımından gereklidir. Buket Uzuner'in 1992'de kaleme aldığı *Balık İzlerinin Sesi* isimli postmodern eserinde *Koku* ile metinlerarasılık bağlantıları kurulmaktadır. Bu eserde, eserin kahramanı Afife Piri'nin koku duyusunu yitirmiş olduğu vurgulanarak ve koku duyusunun öneminden bahsedilerek *Koku* ile parodisi kurulmuştur (Yeter, 2015:515). Metinlerarası bağlantı kapsamında ilişki kurmanın mümkün olduğu bir diğer eser ise Bilge Karasu'nun kaleme almış olduğu, karanlığın, kargaşanın ve bir anlamda belirsizliğin anlatıldığı postmodern romanı *Gece*'dir. Akman (2012:172), Bilge Karasu'nun öldürme olaylarından birini, Süskind'in *Koku* adlı romanından metinlerarasılık ile okura sunduğunu ve *Koku* romanında başkahramanın balıkçılar pazarında öldürülmesi ile *Gece* romanında benzer bir ölümün gerçekleştiğini örnek ile vermektedir. Farklı bir örnek olarak ise Nazan Bekiroğlu'nun *İsimle Ateş Arasında* (2002) romanını vermek olasıdır. Romanın kadın kahramanı Nihâde'nin bir koku dükkânına sahip olmasından, itina ile kokular üretmesinden, çiçek, baharat kokusu ile ilgili detaylı bilgilerin sayfalarca okura sunulmasından ötürü, okurun Süskind'in *Koku* romanı ile bir anıştırma yaşadığını öne sürmek olasıdır. Bu iki eser arasında metinlerarası bağlamda tam bir ilişkiden bahsetmek mümkün olmasa da kokular üreten Nihâde'nin koku dükkânının olması ile Jean-Baptiste Grenouille'nin koku dükkânında çalışması; Nihâde'nin Filbahri çiçeğinin kokusundan buhur üretmesi ile genç, güzel bakire kızların kokusundan Grenouille'in koku üretmesi yönünde anıştırmaların olduğunu iddia etmek mümkündür. Ayrıca 1990'lı yıllardan itibaren Türk edebiyatında postmodern açılımların etkisinin çok fazla hissedildiği ve bu anlamda yeni bir akımın oluştuğu muhakkaktır. Bu dönemlerde edebi eserlerde ve polisiye romanlarda postmodern eğilimlerin görülmeye başladığı ve birçok yazarın polisiye romanında kurguyu anlatının içeriğinden ön planda tutmaya başladıkları öne sürülmektedir (Aral, 2019:6). Postmodern bağlamda polisiye roman türünde önemli artışların olduğu görüşü, incelenen eserin polisiye roman özelliklerini de taşıyor olmasından ötürü, bu sürece katkı sağladığını öne sürmeyi mümkün kılmaktadır.

Özetle belirtmek gerekmektedir ki yoğun postmodern çevirilerin yapıldığı bir dönemde Türk yazın çoğuldizgesine aktarılmış olan Süskind'in *Koku* eseri, birçok roman türünü içinde barındırması, okura gerilim/gizem duygularını had safhada yaşatmış olması ve hâlâ beğeniyle okunan bir eser olması sebebiyle dizgeye hem yenilik getirmiş hem de dizgenin kültür repertuarını genişletmiştir.

Sonuç

Söz konusu çalışmada, postmodernizmin çeviribilimdeki yönetsel açınımlarından kısaca bahsederek postmodernizmin ne'liğine ya da ne olmadığına değinmek, postmodern yazını, söz konusu yazının unsurlarını üst bakışla anlamak açısından dikkate alınmıştır. Öncelikli olarak, tüm dünyada akım haline gelen, sanat ve bilim alanlarının hepsini etkileyen postmodernizm kavramsal boyutları ile ortaya koyulmuştur. Tüm alanlara sirayet eden kavramın, yazını, yazınsal faaliyetleri etkilediği; üstkurmaca, metinlerarasılık (pastiş,parodi, ironi), çoğulculuk, gerilim/gizem, tarihsellik, dil oyunları gibi kavramların postmodern yazını şekillendirdiği anlaşılmakta, en önemlisi ise yazarın ölümünün ilan edilmesinin okurun doğumunu imlemesinin, postmodern dünyada okura ayrıcalık tanıdığı, okuru alımlama, yorumlama ekseninde özgürlüğe kavuşturduğu saptaması yapılmaktadır. Ancak çalışmanın odak noktası tüm detayları ile postmodernizmi açıklamak olmadığı için kavramın genel özellikleri ortaya koyulduktan sonra çalışmanın araştırma kısmına geçilmiştir.

Çalışmanın araştırma bölümünü ise erek dizgede- Türk edebiyatında- postmodern çeviri yazının oluşumu, oynadığı rol ve Alman yazar Patrick Süskind'in çok satan-Türkçe çevirisi ile- *Koku* eserinin erek dizgedeki postmodern yazına katkısı, genel bağlamda tartışılmıştır. Türk edebiyatı postmodern çoğuldizgesinin oluşumunda çevirinin rolünün oldukça belirleyici olduğu ve çeviri faaliyetlerinin artmasının, modern edebiyat dizgesindeki zayıflık ve boşluktan faydalandığı saptaması yapılmıştır. Even Zohar'ın kuramsal yaklaşımı doğrultusunda yorumlanarak modern edebiyat dizgesinin henüz zayıf, tam yerleşmemiş ve postmodern edebiyatın ise henüz oluşmamış olmasından ötürü edebiyat çoğuldizgesine yoğun şekilde çeviri eserlerin girdiği tanıtlanmaya çalışılmıştır. Edebiyat çevrelerinde Oğuz Atayın 1972'de kaleme aldığı eseri *Tutunamayanlar* ilk postmodern eser olarak kabul edildiği için çalışma kapsamında da bu yapıt, ilk postmodern eser olarak kabul edilmiştir. Ancak bu eserden sonra dizgede bir boşluk oluştuğu, postmodern düzlemde yerli eserlerin yayınlanmadığı, postmodern yerli yazının 90'lı yıllarda Orhan Pamuk'un eserleri ile arttığı saptaması yapıldığı için aradaki zaman diliminde hangi postmodern çeviri eserlerin edebiyat çoğuldizgesine girdiği araştırması yapılmış, bilhassa Amerikalı postmodernist yazarların eserlerinin yoğun çevirisinin yapıldığı sonucuna varılmıştır. Daha sonra ise İtalyan yazar ve filozof Umberto Eco'nun Türkçeye çevrilmesi ile çeviri yazında bir artış olduğu ve oluşmakta olan postmodern yerli yazının şekillenmesine –Orhan Pamuk'un Eco'dan etkilenmiş olması örneğinde olduğu gibi- etki ettiği; bir diğer İtalyan yazar Italo Calvino'nun da çeviri çoğuldizgesini etkilediği, postmodern yazının oluşumunda belirleyici rol oynadığı saptamaları yapılmaktadır. Böylelikle, postmodern çeviri yazındaki faaliyetlerin yoğun ve yaygın olarak dizgeye girmiş olmasından ötürü Türk edebiyatında tam bir modern edebiyat dizgesinin oluşmamış olmadığını, kültür repertuarı çerçevesinde kanonikleşmediğini, postmodern yazının yenilikçi olduğunu modern sistem edebiyatına tehdit oluşturduğunu, modern edebiyatın yoğun postmodern çeviri faaliyetlerinden ötürü çevrede kaldığını iddia etmek mümkün görünmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu çeviri faaliyetlerinin Türk postmodern edebiyat dizgesine katkıda bulunduğu kadar kültür repertuarına da katkıda bulunduğunu öne sürmek mümkündür. Ayrıca öne sürülmesi mümkün olan bir diğer iddia ise yerli postmodern yazın oluşmadan önce çeviri postmodern yazının oluşmasının, yerli postmodern yazarları etkilediği yönündedir. Süskind'in *Koku* eseri de Türk çeviri çoğuldizgesinde yoğun çeviri faaliyetlerinin olduğu dönemde dizgeye kazandırılmaktadır, dünyada çok satan eser, Türkiye'de de kabul görmektedir ve postmodern bir gelişim, eğitim, polisiye romanı olması dolayısıyla merkeze yenilik getirmektedir ve kültür repertuarına katkıda bulunmaktadır. *Koku*'dan sonra yazılan ve örnek olarak verilen postmodern eserlerde olduğu gibi saptaması yapılamayan daha başka eserlerde de postmodern eser olmanın gereğini yerine getiren metinlerarasılık, üstkurmaca, gerilim/gizem gibi özellikleri ile yerli postmodern eserlere ve yazarlara etki ettiği, yönlendirdiği çıkarımına varmak olasıdır.

Son söz olarak iddia etmek mümkündür ki postmodern yazın ile şayet 'özgün eser' kalmadı ise postmodern çeviri eserlerin Türk postmodern edebiyat dizgesini etkilemesini olağan ve kabul edilebilir görmek, postmodernizmin sonucudur. Bu durumu, çeviri faaliyetleri sayesinde kültürlerin genişlemesi, ufukların kaynaşması ve farklı renklerin kültürler içerisinde çoğalması olarak yorumlamak olasıdır.

Kaynakça

- Akman, İ. (2012). Bilge Karasu'nun Gece romanında estetik edilmiş unsurlar. *Turkish Studies. Volume 7/1*, p.169-179.
- Aksoy, N.B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası ilişkiler*. Öteki Yayınevi.
- Akyıldız, Şeref (2015). Murat Gülsoy'un eserlerinde postmodernist öğeler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyalbilimler Enstitüsü.

- Aral, T. (2019). *1980 Sonrası Türk edebiyatında polisiye romanın toplumsal gelişimi: Ahmet Ümit ve Osman Aysu Romanları*. Mersin Üniversitesi, Sosyalbilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Baker, P. (1994). The Terrorist as interpreter: Mao II in postmodern context. *Postmodern Culture* 4(2), doi:10.1353/pmc.1994.0002.
- Barthes, R. (1977). "The Death of the author". *Image, Music, Text*. (Çev. Stephen Heath), ss.142-148. London: Fontana.
- Bouchard, N. (1995). Umberto Eco's L'isola del giorno prima: Postmodern Theory and Fictional Praxis. *Italica*, 72(2), 193–208. <https://doi.org/10.2307/480159>.
- Carmina Drăghici, C. (2012). Postmoderne und intertextuelle bezüge im Roman Das parfum von Patrick Süskind. <https://docplayer.org/27062270-Postmoderne-und-intertextuelle-bezuege-im-roman-das-parfum-von-patrick-sueskind.html>, erişim tarihi 02.05.2022
- Çelenk, S. (2010). Calvino anlatısında "sürgün" konumlar. *Kültür ve İletişim* 13 (2), 107-129.
- Çoban, D. (2020). Postmodern anlatılardan Hilmi Yavuz'un Taormina ve Italo Calvino'nun "Görünmez Kentler" eserinin karşılaştırılması. *Genç Mütfeffekirler Dergisi*, Cilt 1, Sayı: 2.
- Çokay, R. (2014). Peter Ackroyd's Chatterton: history vs fiction. *HUMANITAS* (4).
- Dangli (Abazaj), G. (2010). Vladimir Nabokov as a Bridge between Modernism and Postmodernism, *LCPJ Publishing* (3)1.
- Ecevit, Y. (2001). *Türk romanında postmodernist açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Even-Zohar, I. (2009). *System und Polysystem im modernen Funktionalismus: Statische vs. dynamische Systeme. Polysystemtheorie*. In Susanne Hagemann ed. Deskriptive Übersetzungsforschung: Eine Auswahl. Trans. Cari Adams, Cristina Brown, Casey Creel und Erin Kelleher. Terminology: Marina Dudenhöfer. Berlin: SAXA Verlag, pp. 39-62.
- Even-Zohar, I. (1978). *Papers in Historical Poetics*. The Porter Institute for Poetics and Semiotics Tel Aviv University.
- Even-Zohar, I. (1990). *Poetics today. Polysystem Studies*. Duke: University Press.
- Gökçek, A. (2021). Trout fishing in america as a postmodern parody. *Open Journal of Social Sciences*, 9, 401-410. <https://doi.org/10.4236/jss.2021.99028>
- Güzel, E. (2012). Umberto Eco'nun Gülün Adı romanı ile Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanlarına mukayeseli bir bakış denemesi. *Turkish Studies* (7) 2.p.583-595.
- Hongbin, D. (2017). Nouveau roman and postmodernism, 3rd International Conference on Education Technology, Management and Humanities Science (ETMHS 2017).
- Hutcheon, L. (1992). Eco's Echoes: Ironizing the (Post) Modern [Review of Foucault's Pendulum, by U. Eco & W. Weaver]. *Diacritics*, 22(1), 2–16. <https://doi.org/10.2307/465234>.
- Karabulut, M. & Biricik, İ. (2017). Postmodern edebiyatın ne'liği. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi, Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı 3* (7), s. 34-35.
- Karadağ, A.B. (2012). Çeviri tarihimizde fennî romanlarla bir kültür repertuarı oluşturmak. *İ. Ü. Çeviribilim Dergisi*, Sayı: 6(2) s.45-73.
- Kathiresan, Dr.B. & Pushpanjali, S. (March, 2017). Postmodern narration in Umberto Eco's The Name of the Rose. *Shanlax International Journal of English*. (5), 2.
- Kıziler, F. (2006). *Moderniteden postmoderniteye kavramsal bir yolculuk ve patrick süskind'in parfum adlı romanında postmodernist açılımlar*. Konya: Salkımsöğüt Yayınları
- Knezević, M.M. (2013). Postmodernist approach to biography: The Last Testament of Oscar Wilde by Peter Ackroyd. *Linguistics and Literature* (11) 1, pp. 47 – 54.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. London: Routledge.

- Overend, S.V. (1998). The Other and Narrative Framing in Nabokov's *The Real Life of Sebastian Knight*, *Lolita*, and *Pnin*. *Masters Theses*. 1725. Eastern Illinois University
<https://thekeep.eiu.edu/theses/1725>
- Sazyak, H. (2002). Türk romanında postmodernist yöntemler, yönelimler. *HECE*, ss.493-509.
- Sentov, A. (2009). The Postmodern perspective of time in Petter Ackroyd's *Hawksmoor*. *Linguistics and Literature* 7 (1), pp. 123 – 134.
- Sinowitz, M. L. (1999). The Western as Postmodern Satiric History: Thomas Berger's *Little Big Man*. *CLIO*, 28(2), retrieved from 129. <https://link.gale.com/apps/doc/A55588220/LitRC?u=anon~a152b016&sid=googleScholar&xid=40e4cda7>
- Stolze, R. (2011). *Übersetzungstheorien, eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Süskind, P. (1994). *Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders*. Zürich: Diagonos Verlag.
- Sweat, S.M. (1985). Postmodernism in the fiction of Richard Brautigan. A dissertation presented to the Graduate Faculty of Middle Tennessee State University.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2003). Çoğul dizge kuramı, uygulamalar, eleştiriler. İçinde *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler*. (Ed. Mehmet Rifat). İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Varlık Yıllığı (1974). *1973'e Toplu Bakış*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Venuti, L. (2004). *The Translators invisibility, a history of translation*. London: Routledge.
- von Flotow, L. (2009). Gender and sexuality, *Routledge Encyclopedia in Translation Studies*. (Eds.) Mona Baker & Gabriela Saldanha. Abingdon: Routledge.
- Yaprak, T. (2012). Postmodernizmin Orhan Pamuk'un romanlarındaki yansımaları. Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, Y. (29 Aralık, 2014). Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı'na Dair...[Web blog]
<http://yigityavuz.blogspot.com/2014/12/sebastian-knight-gercek-yasam-dair.html>, erişim tarihi 24.04.2022.
- Yavuz, Y. (30 Aralık, 2014). Pale Fire Canto One - Üç Ayrı Türkçe Çeviri.[Web blog]
<http://yigityavuz.blogspot.com/2014/05/pale-fire-canto-one-uc-ayr-turkce-ceviri.html>, erişim tarihi: 24.04.2022.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual.
- Yeter, G. B. (2015). Türk postmodern anlatılarında modernizmin eleştirisi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Yürek, H. (2008). Türk romanında modernist etkinin boyutları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 28 (1), 187-202.

İnternet kaynakları

- <https://www.fransizcasozluk.net/index.php?q=Grenouille> , erişim tarihi: 30.03.2022
- <https://www.diogenes.ch/leser/blog/2015/3/30-jahre-das-parfum-ein-erfolg-mit-folgen.html> , erişim tarihi 17.04.2022.
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/lolita-romaninda-yer-alan-inzest-kelimesinin-turkceye-kizilbas-olarak-cevrildigi-ortaya-cikti-haber-1534860> , erişim tarihi: 24.04.2022.
- <https://www.idifix.com/Kitap/Doktor-Deenin-Evi/Edebiyat/Roman/Dunya-Roman/urunno=000000153699> , erişim tarihi: 26.04.2022
- <https://www.sanatlaart.com/turk-edebiyatinda-postmodernizm-giris/> , erişim tarihi 19.04.2022
- <https://literariness.org/2019/03/21/postmodern-novels-and-novelists/amp/>, erişim tarihi 23.04.2022